Jovana Jeremić
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
jowanajeremic@gmx.com
https://orcid.org/0009-0006-1208-3407

DOI: https://doi.org/10.18485/slovenika.2024.10.1.6
UDK: 811.163.41'373.21

Pregledni rad

Nazivi beogradskih ulica kroz prizmu slovenačkog jezika, književnosti i kulture

Apstrakt

Ovaj rad ima za cilj da pruži uvid u nazive beogradskih ulica koji na bilo koji način neposredno ukazuju na povezanost sa slovenačkim jezikom, književnošću i/ili kulturom u najširem mogućem smislu. Istraživanjem su obuhvaćene samo ulice koje se nalaze na užem području grada Beograda. Imena tih ulica su najpre, uz pomoć prilagođene tipologije, razvrstana u grupe na osnovu područja kojima pripadaju, a zatim su njihova imenovanja uvrštena u odgovarajuće vremenske okvire. U fokusu rada nalaze se, pre svega, one ulice čiji su nazivi trenutno aktuelni, dok su one koje su bile preimenovane samo pomenute.

Ključne reči: toponomastika, Beograd, ulice, slovenački

1. Uvod

Ulična imena, pa i sam proces imenovanja od strane gradskih i opštinskih vlasti, mogu se proučavati sa stanovišta brojnih naučnih disciplina. U zavisnosti od polazišta, ova tematika privlačila je pažnju mnogih istraživača sa najrazličitijih područja, poput kulturne geografije, (socio)lingvistike, (kulturne) antropologije, etnologije i srodnih disciplina. Ako uzmemo u obzir činjenicu da je (pre)imenovanje ulica takođe i pravno regulisano – različitim uredbama, odlukama, regulativama, uopšteno pravnim aktima – onda bi se dalo konstatovati da ovo pitanje, u neku ruku, seže čak i na područje pravnih nauka. Međutim, ukoliko pogledamo neka ranija istraživanja (na globalnom nivou), ne možemo previdjeti činjenicu da je svo-

jevrsne temelje u proučavanju ove problematike još u drugoj polovini prošlog veka postavio jedan ugledni izraelski (kulturni) geograf i univerzitetski profesor Maoz Azarjahu, a ako govorimo o autorima sa ovih prostora, onda bi svakako trebalo spomenuti Vlada Valenčiča, Milana Leka, Ljubicu Ćorović, Srđana Radovića, Dunju Rihtman-Auguštin i dr.

Uličnim nazivima, tj. (h)odonimima u (urbanoj) toponimiji jednog mesta dalo bi se pripisati više funkcija, kroz koje oni ispunjavaju svoju svrhu. Oni, s jedne strane, kako to zapisuje Srđan Radović, predstavljaju „orijentire u gradskom prostoru i nosioce simbola koji u značajnoj meri tvore identitet grada" (Radović 2014, 10), što se do neke mere oslanja i na zapažanja M. Azarjahua, koji navodi da su (h)odonimi tradicionalno narodski produkt i takođe im pripisuje urbanu funkciju, navodeći pritom i da se mogu odnositi na nekakvu posebnost koja se vezuje za lokalnu topografiju ili istoriju. On imenovanje ulica istovremeno vidi i kao politički čin, kojim vlast može da demonstrira svoju moć, odnosno da se samim procesom imenovanja ulica izražavaju politički interesi (Azaryahu 1996, 311–328). A možda se upravo ta politička funkcija ili potencijal koju ulični nazivi u sebi nose može najbolje ogledati na primeru njihovog uklanjanja, odnosno prilikom preimenovanja ulica, što se veoma dobro moglo videti na primeru (nekih) gradova bivše zajedničke države. To je, primera radi, bio slučaj sa ljubljanskim ulicama koje su u svom nazivu nosile imena članova austrijske vladarske kuće, te ih je bilo potrebno promeniti, jer kao takve nisu odgovarale novoj političkoj situaciji nakon proglašenja Kraljevine SHS (Valenčič 1989, 151). O sličnoj praksi iz 1930. godine u Beogradu piše i Srđan Radović, navodeći da je glavni grad u to doba „doživeo jedno od najobimnijih (pre)imenovanja ulica i trgova u svojoj istoriji" (Radović 2016, 16). Ništa bolje nije bilo ni u Zagrebu nakon 1945. godine. O tamošnjoj situaciji Dunja Rihtman-Auguštin zapisala je sledeće: „Svjesna mogućega simboličkog naboja prostora komunistička je vlast sustavno mijenjala imena trgovima i ulicama" (Rihtman-Auguštin 2000, 41). No, s druge strane, autorka navodi i da u menjanju (h)odonima građani uglavnom ne učestvuju (iako su mišljenja da im to pravo sleduje jer se sa tim javnim prostorom blisko povezuju) ili se to događa u nekim izuzetnim slučajevima, kada ta imena nastaju tako što građani „izmišljaju pretežno ironična paralelna imena" (Rihtman-Auguštin 2000, 56).

Ipak, dopuštanje da se u toponomastici jednog mesta komemoriraju simboli koji se izvorno neposredno ne vezuju za taj lokalitet

(u užem ili širem smislu) pruža mogućnost da se „otkrije otvorenost lokalne sredine prema (pojedinim) stranim zemljama i kulturama" (Radović 2016, 35), te bismo s tim u vezi mogli da dobijemo uvid i u to, kakav su odnos Srbija i srpsko društvo (kroz istoriju) gajili prema drugima, pa, na kraju krajeva, i prema Slovencima i Sloveniji. Međutim, kada se govori o dodeljivanju uličnih naziva, ne može se zaobići ni preispitivanje onoga što je u njihovom centru – samog naziva – odnosno onoga što se iza njega krije: Po kome ili po čemu je (u ovom slučaju) javna površina nazvana? Postupke i modele kanonizacije, te „zašto (i pod kakvim uslovima) neko može biti 'izabran', a neko drugi ne?", kao i „Kako i kada se to događa?", preispitivao je i Marijan Dović (2016, 24). Odgovori pak nisu tako jednostavni, jer su imenovanje i preimenovanje ulica, pre svega, pravno definisani postupci koji su (i bliže uređeni) određenim pravnim aktima, a ona se mogu razlikovati od države do države, tj. od društva do društva. O tome, kako je ovaj proces uređen u Republici Srbiji danas biće nešto više reči u nastavku.

2. Beograd i njegove ulice

> Prvi predlog za imenovanje beogradskih ulica potekao je od Uprave varoši Beograda 1847. godine i odnosio se na trideset sokaka užeg gradskog jezgra, tzv. varoši u šancu. [...] Ulice su nazivane u skladu sa svojim položajem (Vidin kapijska ulica, Kalemegdanska ulica) ili po ustanovama koje su se u njoj nalazile (Školska ulica, Menzulanska ulica, Ulica mitropolijska...), ili po znamenitim ličnostima (Dositejeva, Molerova, Ajduk Veljkova, Mladenova...), ali se ovi novi nazivi nisu zadugo odomaćili. Za ondašnje stanovnike nevelikog Beograda, stari, opisni način nazivanja sokaka prema važnijim objektima – crkvama, džamijama, česmama, kućama poznatih ljudi i sl. bio je još uvek lakši, razumljiviji i opšte prihvaćen (Ćorović 2004, 5).

Tokom svoje istorije – kao što je to slučaj sa (velikim) gradovima uopšte – ni Beograd nije zaobišao proces urbanizacije, konstantnih migracija stanovništva i svog neprekidnog rasta. Tako su na promene svojih naziva kroz vreme bile osuđene i njegove ulice. Od 1872. godine, kada su se pojavili zvanični nazivi ulica, pa sve do danas te promene nisu bile retkost, a vrlo često su bile i politički motivisane. S promenama u vladajućim strukturama, pojavljivali su se neki novi nazivi ulica, koji bi zamenili one stare i nepodobne (Leko 2006, 11–12). Od 1864. godine i prvobitna 173 naziva, koja su po nalogu kneza

Mihaila dodeljena svim ulicama u varoši (Ćorović 2004, 5), današnji grad Beograd na teritoriji svih 17 gradskih opština broji oko 14.000[1] zvničnih uličnih naziva.

Naše istraživanje[2] obuhvatilo je samo opštine sa užeg gradskog područja, odnosno 10 od ukupno 17 opština grada Beograda. Tako se na teritoriji opština koje smo uključili u istraživanje (Čukarica, Voždovac, Vračar, Novi Beograd, Palilula, Rakovica, Savski venac, Stari grad, Zemun i Zvezdara) danas nalazi oko 6.500 ulica, odnosno uličnih naziva, od čega 65 onih koje odgovaraju pomenutim kriterijumima. Tokom popisivanja smo, dakle, na spisak uvrstili samo one ulice čija imena ukazuju na povezanost sa slovenačkim jezikom, književnošću i kulturom u najširem mogućem smislu.[3]

Za imenovanje ulica na teritorijama gorenavedenih opština je, između ostalog, nadležna Komisija za spomenike i nazive trgova i ulica Skupštine grada Beograda, a sam proces i uslovi pod kojima se ono vrši preciznije su definisani Odlukom o utvrđivanju naziva ulica i trgova na teritoriji grada Beograda.[4] Za potrebe ovog rada smo radi lakše orijentacije (a u odnosu na 7. član[5] ove odluke) prilagodili tipologiju imenovanja ulica. Tako smo današnje beogradske ulične nazive (u odnosu na već pomenute, unapred zadate kriterijume)

[1] Kompletan spisak svih aktuelnih zvaničnih naziva ulica u Beogradu nalazi se na internetskoj stranici Zavoda za informatiku i statistiku grada Beograda i dostupan je na https://zis.beograd.gov.rs/ulicebgdout/ulicebgdout.php?recperpage=0 (pristup 19. 1. 2024).

[2] Za dobijanje podataka koji su u ovom radu predstavljeni koristili smo se odabranom literaturom, u koju spadaju obe knjige *Ulice i trgovi Beograda* iz 2004. i 2005. godine, a u izdanju Biblioteke grada Beograda (v. Ćorović 2004 i Ćorović 2005) i *Beogradske ulice i trgovi: 1872–2006* iz 2006. godine autora Milana Leka (v. Leko 2006). Za proveru aktuelnosti dobijenih informacija, kao i njihovu eventualnu dopunu, od velike koristi nam je bila baza beogradskih uličnih naziva, izrađena od strane Zavoda za informatiku i statistiku grada Beograda i dostupna na: https://zis.beograd.gov.rs/ulicebgdout/ulicebgdout.php?recperpage=0 (pristup 19. 1. 2024). Cilj našeg istraživanja je bio da utvrdimo koji su to geografski pojmovi i ličnosti vezani za Sloveniju komemorirani u urbanoj toponimiji srpske prestonice, koliko ulica sa takvim nazivima danas ima u Beogradu i gde su one prostorno smeštene.

[3] Na spisak ulica koje ispunjavaju navedene kriterijume nismo uvrstili Ulicu poručnika Spasića i Mašere (opština Čukarica). Pomenuta ulica je ime dobila po obojici narodnih heroja i pripadnika Jugoslovenske vojske – po Milanu Spasiću i Sergeju Mašeri – te zato samo delimično odgovara zadatim kriterijumima.

[4] Odluka o utvrđivanju naziva ulica i trgova na teritoriji grada Beograda dostupna je na http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2004_07/t07_0075.htm (pristup 19. 1. 2024).

[5] „Naziv ulica i trgova utvrđuju se prema univerzalnim vrednostima i značenjima – po imenima znamenitih ličnosti, značajnih istorijskih, političkih, geografskih, etnoloških i drugih obeležja“.

razvrstali u dve kategorije. U prvu kategoriju smo svrstali sve one ulične nazive (njih 23), koji se vezuju za određeni geografski pojam, dok se druga kategorija uličnih naziva (njih 42) odnosi na one koji su dobili svoje ime po nekoj od ličnosti. Na ovom mestu trebalo bi napomenuti da broj ulica nije srazmeran broju entiteta po kojima su te ulice dobile imena. U nekoliko navrata smo zabeležili da je po jednom entitetu (ličnosti, gradu i sl.) naziv dobilo više ulica na teritorijama različitih opština grada Beograda. Valjalo bi skrenuti pažnju i na to da pomenute brojke odražavaju samo trenutnu situaciju, a da je u prošlosti postojao i nemali broj ulica imenovanih po entitetima koji odgovaraju zadatim kriterijumima, a koje su u nekom trenutku bile definitivno preimenovane.

2.1. Ulice koje su svoje nazive dobile po geografskim pojmovima

U ovoj grupi se nalaze ukupno 23 ulice čije nazive možemo direktno povezati sa ukupno 21 entitetom,[6] odnosno sa imenima gradova, regija/oblasti, reka, jezera i planinama u Sloveniji. Što se tiče geografskih pojmova, u najvećem broju slučajeva (14) ulice su bile imenovane po sledećim gradovima: Celje (Celjska), Gorica (Goričk a)[7], Idrija (Idrijska), Kopar (Koparska), Kranj (Kranjska), Ljubljana (Ljubljanska), Maribor (Mariborska), Postojna (Postojnska), Ptuj (Ptujska), Tolmin (Tolminska), Tržič (Tržička), Vipava (Vipavska) i Šempeter-Vrtojba (Ulica Šempeter Vrtojba); tri ulice imenovane su po regijama, tj. oblastima: Gorenjska (Ulica gorenjska), Dolenjska (Ulica dolenjska) i Bela Krajina (Ulica belokrajinska). Po jezerima[8] Bled (Bledska) i Bohinj (Bohinjska) nazive su dobile dve ulice (Đukanović 2015, 128). Ulica Jelenov žleb i Triglavska nazvane su po najvišem planinskom vrhu Slovenije (Triglavu) i naselju na Velikoj gori (opština Ribnica) u Sloveniji, a jedna prema reci Savinji (Savinjska).

---

[6] Po Triglavu i Gorici su svoja imena dobile dve ulice u srpskoj prestonici. Tako se danas na teritoriji opština Čukarica i Palilula nalaze dve *Triglavske*, a na teritoriji opština Voždovac i Čukarica dve *Goričke*.

[7] „Pariskim mirovnim ugovorom od 10. II 1947. je podeljena između Jugoslavije i Italije. Zapadni, veći deo grada s gradskim centrom i starim gradom je ostao u Italiji, a istočni deo s predgrađima Šempeter, Rafut, Kostanjevica, Solkan i Podsabotin je danas u Sloveniji“ (Ćorović 2004, 176).

[8] Lj. Ćorović nudi nešto drugačije objašnjenje i Bled najpre pojašnjava kao „turističko mesto u Sloveniji“, dok pod nazivom Ulice bohinjske najpre dolazi odrednica „*Bohinj*, kotlina u Sloveniji oivičena Julijskim Alpima; središnje naselje je Bohinjska Bistrica“ (Ćorović 2004, 71).

Najveći broj ulica koje smo nabrojali je svoja imena dobijao uglavnom nakon Drugog svetskog rata, tj. od 1948. godine. Prema podacima do kojih smo tokom istraživanja došli, Ljubljansku i Mariborsku bismo mogli da označimo kao „najstarije" iz ove kategorije – njihova imena (nezvanično) datiraju još iz 1923. godine (Ćorović 2004, 441, 456), a Celjska postoji od 1926. godine (Ćorović 2005, 807). Za Ulicu Šempeter Vrtojba mogli bismo u tom smislu reći da je „najmlađa", jer je ona to ime dobila tek 2018. godine, a u obrazloženju se navodi da je u pitanju „opština u Sloveniji sa kojom gradska opština Voždovac ima ostvarene bratske odnose i međuopštinsku saradnju".[9]

2.2. Ulice koje su svoje nazive dobile po ličnostima

Među ličnostima čije su ulice i dan-danas sastavni deo urbane toponimije Beograda nalaze se brojna imena zaslužnih Slovenaca i Slovenki čije se delovanje u manjoj ili većoj meri (ne)posredno može dovesti u vezu sa Beogradom, Srbijom ili pak nekom zajedničkom prošlošću u najširem smislu. S druge strane, u slučaju da pobude za (h)odonimsko komemoriranje određenih pojedinaca u Beogradu širokim narodnim masama isprva (možda) nisu u potpunosti razumljive, za eventualna objašnjenja bismo mogli da sagledamo i sam identitet nekadašnjeg Beograda. Svojevremeno je dodeljivanje naziva ulica (u ovom slučaju kao politički akt) obeležavala „dvostruka politička funkcija Beograda kao glavnog grada i Srbije i Jugoslavije", pa onda ne treba da čudi ni to što je bila preslikana na „gradski stradarij" (Radović 2016, 44). Uzevši to u obzir, mogli bismo da kažemo da je kod određenog broja uličnih naziva, tj. ličnosti koje se u njima pojavljuju u prvom planu mogla da bude reprezentativna funkcija.

Kako je ova grupa uličnih naziva znatno veća od prethodne, a uzimajući u obzir da se u njima pojavljuju imena osoba čiji se lik i delo(vanje) vežu za najrazličitije životne sfere, smisleno bi bilo razdeliti ih u određene potkategorije, a sve u cilju lakše orijentacije i bolje preglednosti. Kao što je to bio slučaj i sa prethodnom grupom, i ovde se određeni broj uličnih naziva odnosi na jedan isti entitet. Tako smo u ovu skupinu uvrstili ukupno 42 ulice, čiji se nazivi odnose na 38 ličnosti, koje bismo grubom podelom mogli razvrstati u sledeće potkategorije: jezik i književnost, politika, borbe i ratovi, umetnosti i drugo.

[9] Podatak je pridobijen iz Odluke o utvrđivanju naziva ulica i drugih delova naseljenih mesta na teritoriji gradske opštine Voždovac („Sl. list grada Beograda", br. 119/2018) dostupne na http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2019_01/t01_0250.htm (pristup 19. 1. 2024).

Tako danas svoje ulice u Beogradu imaju neka od najvećih imena slovenačke filologije i književnosti. Njima su imena dodeljivana najvećim delom u periodu između 1930. i 1948. godine, odnosno šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka. To se pre svega odnosi na one ulice koje su bile kasnije izgrađene, tj. one koje su nastajale daljim širenjem Beograda. „Najstarija" ulica iz ove podgrupe je Kopitareva gradina, koja se nalazi na teritoriji opštine Stari grad i koja je to ime dobila 1909. godine i do danas uspela da ga očuva. Jernej Kopitar bio je cenjeni slovenački filolog – lingvista i slavista – koji je srpskoj javnosti možda najpoznatiji po decenijskoj saradnji sa Vukom Stefanovićem Karadžićem u Beču. Od kakvog je značaja za ove prostore kao ličnost bio, možda bismo mogli da prosudimo i na osnovu odluke ondašnje vlasti, koja je smatrala da zaslužuje još jednu ulicu, te se 1948. godine u Zemunu (koji je Beogradu, sa svojom već formiranom uličnom mrežom i nazivima, administrativno pripojen dobru deceniju ranije) pojavljuje i Ulica Jerneja Kopitara. Međutim, to nije usamljen slučaj – nekada je dve ulice u prestonici imao i (kako se još naziva) najveći slovenački pesnik Fance Prešern, čiji stihovi sedme strofe „Zdravljice" tvore tekst himne današnje Republike Slovenije. Nekadašnja Ulica Franca Peršerna u Zemunu preimenovana je 2009. godine,[10] pa je od 1930. do danas svoje ime zadržala samo Prešernova na teritoriji opštine Voždovac. Istu sudbinu imala je i Ulica Ivana Cankara, koja se od 1948. godine takođe nalazila u Zemunu i bila preimenovana, kao i u prethodnom slučaju, 2009. godine. Međutim, jedan od najznačajnijih slovenačkih predstavnika moderne književnosti i „zagriženi socijalista i predstavnik jugoslovenske ideje" (Đukanović 2015, 68) još uvek ima svoju ulicu u Beogradu – Cankarevu na Voždovcu.

Od „starijih" ulica iz ove grupe – onih koje su svoja imena dobile 1930. godine – u srpskoj prestonici još uvek pronalazimo, na primer Trubarevu, koja je nazvana po Primožu Trubaru, protestantskom svešteniku, autoru *Katehizma* i *Abecedarija*, dveju knjiga iz 1551. godine koje su naznačile početak slovenačke književnosti na narodnom jeziku (Ćorović 2005, 764). Tu su i Miklošićeva i Gregorčićeva, koje svoja imena duguju Franu Miklošiču, odnosno Simonu Gregorčiču. Fran Miklošič je bio slovenački filolog i lingvista, jedan od učenika Jerneja Kopitara, a među njegovim učenicima nalazila su se i mnoga domaćoj javnosti poznata imena uglednih filologa. Među njima je, primera radi, i Đura Daničić, koji i sam ima ulicu u starom

[10] Podatak je dobijen na https://zis.beograd.gov.rs/ulicebgdout/ulicebgdout.php?recperpage=0 (pristup 14. 1. 2024).

delu grada, a što je zanimljivo, odmah uz Kopitarevu gradinu. Fran Miklošič je uz Jerneja Kopitara imao „odlučujuć uticaj na razvoj slavističke i slovenske lingvistike, ali i na razvoj srpskog književnog jezika“ (Jović 2013, 195). Simon Gregorčič je pak bio slovenački pesnik, duhovnik i prevodilac. U razdoblju između Prešerna i Župančiča zauzimao je posebno mesto, pa je bio poznat i kao *gorički slavuj* (Ćorović 2004, 183).

Od 1946. godine na teritoriji opštine Čukarica svoj naziv nosi Trstenjakova, nazvana po Davorinu Trstenjaku, pesniku, svešteniku i pedagogu, a na teritoriji iste opštine se 1948. pojavila i Ulica Miška Kranjca, koja je ime dobila po Mišku Kranjcu, piscu i akademiku, kao i nosiocu mnogih državnih nagrada, te i nagrade AVNOJ-a (Ćorović 2004, 523). Nekoliko godina ranije, tačnije 1943. godine, svoju ulicu na Voždovcu, u Beogradu, dobija i Valentin Vodnik – franjevački monah, učitelj i pokretač prvog časopisa na slovenačkom jeziku *Ljubljanske novosti*. Vodnik je ostao upamćen i kao učitelj već pomenutog Jerneja Kopitara, a uz Prešerna i kao jedna od „dve ključne figure slovenačke poezije“ (Dović 2013, 186).

U ovoj grupi se našlo i nekoliko beogradskih ulica koje su ponele imena po ličnostima koje bismo u odnosu na njihovo stvaralaštvo, politički, ali i angažman za vreme ratova, načelno mogli da svrstamo u više kategorija. Tako se i danas (a od 1940. godine pod tim imenom) u Rakovici nalazi ulica nazvana po književniku, ali i gradonačelniku Ljubljane Ivanu Tavčaru. Nešto kasnije, 1963. godine, svoju ulicu na Novom Beogradu dobio je i Oton Župančič – jedan od četiri glavna predstavnika moderne[11] u slovenačkoj književnosti i akademik koji je za vreme Drugog svetskog rata povezivan sa NOB-om. Od 1971. godine se na Paliluli nalazi i Kajuhova ulica – Karel Destovnik Kajuh je, osim po svom književnom radu, ostao upamćen i kao narodni heroj. Tih godina su svako svoju ulicu dobila i dvojica književnika i savremenika – Fran Saleški Finžgar i France Bevk, koji su svojevremeno i sarađivali na uređivanju časopisa *Mladika*. Po njima dvojici ulice su imenovane 1965, odnosno 1971. godine – jedna na Voždovcu, a druga na Paliluli (Ćorović 2004, 779–780).

U drugoj polovini 20. veka, tačnije od 1953. godine, koja se navodi kao nezvaničan podatak,[12] na Novom Beogradu se, međutim, pojavljuje još jedna ulica iz ove grupe. Ovoga puta je čast da dobije svoju ulicu imao Luj Adamič (ili Alojz Adamič) – u literaturi opredeljivan kao američki književnik slovenačkog porekla i često svrstavan

[11] Uz njega su to bili Ivan Cankar, Dragotin Kete i Josip Murn.

[12] Ćorović 2004, 431.

među najvažnije slovenačke autore u egzilu. Poslednja, „najmlađa" ulica ove potkategorije jeste Ulica Antona Aškerca na Čukarici. Ona ovo ime nosi od 1973. godine, a dobila ga je po slovenačkom pesniku, duhovniku i arhivatoru Antonu Aškercu. Zanimljivo je pak da se među ličnostima iz ove podgrupe (iz sveta jezika i književnosti) – kako bismo mogli da primetimo – nije našla nijedna žena koja bi po mišljenju nadležnih bila dostojna da dobije svoju ulicu u srpskoj prestonici. Sve ulice koje smo dosad nabrojali dobile su nazive po muškim članovima društva. No, već prelaskom u sledeću podgrupu *politika, borbe i ratovi* možemo da primetimo da se pomenuta situacija za nijansu menja, te sada od ukupno devet uličnih naziva, jedan možemo da pripišemo ženi.

Prema podacima koje smo uspeli da analiziramo, od kraja četrdesetih godina prošlog veka, pa sve do 2021. godine uspeli smo da popišemo devet ulica čiji se nazivi odnose na osobe koje se vezuju za pomenuti diskurs. Tu se, pre svega, radi o ličnostima koje su učestvovale u NOB-u, ustancima/bunama, ratovima vođenim tokom prošlog veka, osobama koje su dovođene u vezu ili su bile članovi Komunističke partije Jugoslavije, državnim funkcionerima i tome slično.[13] Kao što smo ranije već spomenuli, (pre)imenovanje ulica tokom različitih epoha nije ništa neobično ni u svetu, pa ni kod nas. Kako svako vreme ima svoje junake – ali i antijunake – često se postavlja(lo) pitanje (političke) podobnosti, a onda posledično i dolazi(lo) do preispitivanja odluke da se neki nazivi sačuvaju ili zamene novim. U posleratnom Beogradu je nova vlast u periodu između 1948. i 1991. nazive određenih ulica (pre svega onih sa negativnim prizvukom, koji bude sećanja na mračnu okupacionu prošlost) zamenjivala novim, zato novo vreme prihvatljivim nazivima, a kako je Beograd imao već ranije spomenut dvojak (politički) identitet, ovdašnji (h)odonimi su komemorisali i ličnosti iz drugih delova zajedničke države (Radović 2016, 44–45). Tako su 1948. godine svoje ulice u Beogradu dobili Ljubomir Šercer (na Voždovcu) i Slavko Šlander (na Novom Beogradu). Nedugo zatim, 1949. godine, svoju ulicu na Zvezdari dobija i Ivan Gradnik, koji je organizovao i predvodio (za slovenačku nacionalnu istoriju važan) Tolminski ustanak iz 1713. godine. Takođe, par decenija kasnije, 1970. godine Zemun je dobio Ulicu Franje Krča. Godine 1973. jedna beogradska ulica nazvana je i po Dušanu Kvedru.

[13] Na ovom mestu bi valjalo podsetiti da se u fokusu našeg rada nalaze samo one ulice čiji su nazivi danas i aktuelni. Ulični nazivi koji su brisani iz registra i zamenjivani novim, (politički) podobnijim nisu uzimani u obzir i zato im nećemo posvećivati posebnu pažnju.

Zanimljivo je da od te, 1973. godine dugo nije bila imenovana nijedna ulica koja bi odgovarala kriterijumima da bude svrstana u ovu potkategoriju, ali do promena uličnih naziva u bližoj prošlosti je ipak dolazilo. Po Borisu Kidriču, jednom od glavnih organizatora slovenačkih partizana, akademiku i političaru imenovana je Ulica Borisa Kidriča, koja pod tim nazivom i danas postoji u Beogradu (i nalazi se na Čukarici), ali su po njemu u nekom trenutku u prošlosti naziv nosile još dve ulice u srpskoj prestonici. Prilikom istraživanja došli smo do podatka[14] da su obe te ulice, koje su (u nekom trenutku u prošlosti) bile imenovane po Kidriču, preimenovane i da im takvo ime više nikada nije vraćeno. Jedna od njih nalazila se na Palilulі i preimenovana je 2006. godine, a druga se nalazila takoreći u (širem) centru Beograda – reč je o današnjoj Beogradskoj ulici na Vračaru, kojoj je vraćeno njeno prvobitno ime i koja od 1991. godine ponovo nosi naziv po srpskoj prestonici. Kao što smo ranije već spomenuli, učesnica Prvog balkanskog rata i dobrovoljka u Prvom svetskom ratu Antonija Javornik (poznata i kao Natalija Bjelajac) svoju ulicu u prestonici dobila je 2018. godine na teritoriji opštine Zvezdara, a iste godine je i jedna ulica na Voždovcu ponela ime po Rudolfu Kobalu. Poslednja u nizu slovenačkih ulica iz ove podgrupe je Ulica majora Ive Fregla, koja je nazvana po generalštabnom majoru Jugoslovenske vojske Ivanu Freglu (Majora Ive Fregla). Ulica nosi ovaj naziv tek od 2021. godine i nalazi se na Zvezdari.

Treća podgrupa posvećena je uličnim nazivima koji se odnose na osobe iz sveta umetnosti. Među njima se nalaze filmski, pozorišni, likovni umetnici, vajari, a jedan dobar deo – gotovo polovinu – čine muzički stvaraoci, tačnije slavni slovenački kompozitori, od kojih je većina popriličan deo svog života provela u Beogradu ili Srbiji, te u njenoj kulturi ostavila dubok i neizbrisiv trag. Tu, pre svega, mislimo na Davorina Jenka, Mihovila Logara i Zlatana Vaudu.

Zlatan Vauda bio je jedan od slovenačkih kompozitora i muzičkih umetnika koji su veći deo svog života proveli izvan matice. Nakon što je detinjstvo i mladost proveo u Sloveniji, sa punoletstvom otpočinje novo životno poglavlje dolaskom u Srbiju, u kojoj će i ostati sve do svoje smrti (Salmič Kovačič 2023, 61–62). Ulica Zlatana Vaude imenovana je 2018. godine i nalazi se na teritoriji opštine Rakovica.[15] Njegov savremenik, koga je zadesila slična sudbina,

[14] Podaci dostupni na https://zis.beograd.gov.rs/ulicebgdout/ulicebgdout.php?recperpage=0 (pristup 14. 1. 2024).

[15] Ulica je imenovana Odlukom o utvrđivanju naziva ulica i drugih naseljenih mesta na teritoriji gradske opštine Rakovica („Sl. list grada Beograda“, br. 119/2018).

bio je Mihovil Logar – još jedna veoma značajna ličnost za muzičku istoriju Srbije i regiona. „Po ocu je bio Slovenac, po majci Hrvat, a svojim životnim odabirom postao je Beograđanin, 1927. godine u dvadesetpetoj godini života“ (Trajković 2022, 151). Osim po zaista velikom muzičkom opusu, ostaće upamćen i kao autor himne Beograda. Ulica Mihovila Logara imenovana je iste godine kao i prethodno pomenuta ulica i nalazi se na Zvezdari.

Na ovom mestu bi bilo prikladno spomenuti i trećeg, a ništa manje značajnog slovenačkog kompozitora i dirigenta koji je delovao u Srbiji – Davorina Jenka. „Poseban doprinos Davorina Jenka muzičkoj umetnosti u Srbiji u drugoj polovini 19. veka ogleda se u pisanju takozvanih komada s pevanjem“ (Đukanović 2015, 111), ali će u široj javnosti ostati možda najbolje upamćen kao kompozitor melodije današnje zvanične himne Republike Srbije „Bože, prvade“, pa i „jedan od tvoraca srpske nacionalne kulture u vreme njenog inicijalnog formulisanja“ (Prelić 2010, 240). Javnost pamti i Jenkovu povezanost sa divom srpskog glumišta Augustom Velom Nigrinovom, koja takođe ima svoju ulicu u Beogradu. Po ovoj slovenačkoj glumici ulica je nazvana 1934. godine i nalazi se na Vračaru, te zajedno sa Jenkovom (iz 1930) spada među „starije“ slovenačke ulice u srpskoj prestonici. Čini se da su gradske vlasti presudile da je značaj Davorina Jenka za Beograd toliko veliki da je 2018. godine dobio još jednu ulicu – Ulicu Davorina Jenka – i to na teritoriji iste opštine (Zvezdara). Dve ulice u glavnom gradu Srbije (jednu na Voždovcu i drugu u Rakovici) danas ima i Jakob Petelin Galus, slovenački kompozitor čije stvaralaštvo pripada periodu pozne renesanse i čije su najpoznatije „zbirke od 374 moteta i 53 madrigala, koje je Slovenačka akademija nauka i umetnosti objavila između 1985. i 1996. godine“ (Đukanović 2015, 97).

Na ovom spisku našla su se još dva imena poznata domaćoj javnosti, a iz sfere dramske/filmske umetnosti: Ita Rina i Stevo Žigon. Filmska glumica Ita Rina (Italina Lida „Ida“ Kravanja), koju je životni put naneo u Beograd, u kome je na kraju i sahranjena, dobila je svoju ulicu na Zvezdari 2018. godine. Stevo Žigon, srpski i jugoslovenski glumac i režiser slovenačkog porekla, koji je za sobom ostavio niz zapaženih televizijskih i filmskih uloga, a aktivan je bio i na daskama koje život znače, takođe je iste te godine i u istoj opštini dobio svoju ulicu. U toj, 2018. godini srpska prestonica postala je bogatija za još jednu ulicu iz ove kategorije – i to onu nazvanu po vajarki i likovnoj umetnici slovenačkog porekla, takođe ćerki Vladislava S. Ribnikara – Milici Ribnikar. Poslednja ličnost iz ove potkategorije je Lojze Dolinar. Dolinar je bio jugoslovenski i slovenački vajar i neka-

dašnji profesor na Akademiji likovnih umetnosti UB (Ćorović 2004, 429). Ulica Lojze Dolinara to ime nosi od 1984. godine i nalazi se na teritoriji opštine Voždovac.

U poslednju, četvrtu podgrupu uvrstili smo ulične nazive koji se odnose na ličnosti iz različitih sfera društvenog života koje se po svojoj prirodi ne bi mogle jednoznačno svrstati u neku od prethodno predstavljenih podgrupa. Tridesetih godina 20. veka svoju ulicu u Beogradu su (u odnosu na druge ličnosti iz ove grupacije) najpre dobila braća Ribnikar (1925[16]) na Zvezdari i Edvard Rusijan (1930) na Voždovcu. Vladislav, Davorin – Darko i Slobodan Ribnikar bili su osnivači i saradnici srpskog dnevnog lista *Politika*. Vladislav je bio diplomant Filozofskog fakulteta UB, a kasnije se školovao u Francuskoj i Nemačkoj. Godine 1904. pokrenuo je poznati dnevni list *Politika*, koji je i uređivao. Davorin – Darko Ribnikar studirao je prava u Nemačkoj, a kasnije se pridružio uredništvu *Politike*. Treći brat, Slobodan, bio je lekar i novinar, a u periodu od 1918. do 1924. takođe je i vodio pomenuti list (Ćorović 2004, 85–86). Milica Ribnikar, koju smo u ovom radu ranije već pominjali, bila je unuka Slobodana Ribnikara.

Sudbina konstuktora i prvog slovenačkog pilota Edvarda Rusijana bila je tragična. Njegov poslednji let, za koji se odlučio uprkos nepovoljnim vremenskim prilikama, odigrao se upravo u Beogradu, kada se avion srušio u neposrednoj blizini Kalemegdana (Ćorović 2005, 664), a na tom mestu je 2021. godine postavljeno i spomen-obeležje u znak sećanja na tragično nastradalog pilota.

Od 1984. godine u Beogradu postoji i Ulica Bojana Stupice, koja se nalazi na teritoriji opštine Voždovac. Bojan Stupica je bio slovenački arhitekta, režiser i dramaturg. Ostao je upamćen i kao osnivač Jugoslovenskog dramskog pozorišta, čije je nekadašnje zdanje – baš kao i ono Ateljea 212 (kojim je takođe i upravljao) – projektovao (Đukanović 2015, 126–127). Pored njega, neizbrisiv trag u prestonici ostavio je i slovenački arhitekta Jože Plečnik, koji je baš tu projektovao jednu od svojih najlepših sakralnih građevina – crkvu Sv. Ante Padovanskog na Crvenom krstu. Plečnik je svoju ulicu u glavnom gradu Srbije dobio tek 2018. godine, a godinu dana kasnije po Matiji Ambrožiču imenovana je i jedna ulica na Čukarici. Dr Matija Ambrožič bio je po profesiji pedijatar, čovek koji je u velikoj meri zaslužan za razvoj Dečje klinike u Beogradu. U srpsku prestonicu se doselio 1926. godine, a tu je službovao i kao profesor Medicinskog fakulteta (Đukanović 2015, 129–130).

[16] Autor navodi kao nezvaničan podatak (Ćorović 2004, 85).

3. Zaključak

Od gotovo 6.500 uličnih naziva koje smo prilikom ovog istraživanja analizirali, 65 je odgovaralo postavljenim kriterijumima da budu označena kao slovenačka. U istraživanje su bile uključene samo i jedino ulice koje pripadaju užem gradskom području, odnosno koje se nalaze na teritorijama sledećih gradskih opština: Čukarica, Voždovac, Vračar, Novi Beograd, Palilula, Rakovica, Savski venac, Stari grad, Zemun i Zvezdara. Na spisak ulica koje smo popisali nismo uključili Ulicu poručnika Spasića i Mašere (opština Čukarica), jer je pomenuta ulica bila nazvana po obojici narodnih heroja i pripadnika Jugoslovenske vojske – po Milanu Spasiću i Sergeju Mašeri, čiji je herojski čin, svakako, ostao upamćen u istoriji ovih prostora – te zato samo delimično odgovara zadatim kriterijumima. Ako se osvrnemo na vremenske okvire u kojima su ulicama dodeljivani ovakvi nazivi, uočićemo da je tu uglavnom reč o periodu izmedu 1920. i 1948. godine, kao i o drugoj deceniji ovog milenijuma – kada je veliki deo analiziranih ulica dobijao *slovenačka* imena – dok nešto manji broj naziva potiče iz šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka.

Po većini navedenih entiteta bila je imenovana samo jedna ulica. Po dve ulice u srpskoj prestonici, barem kada su u pitanju ličnosti, danas imaju Davorin Jenko, Jakob Petelin Galus i Jernej Kopitar. Od geografskih pojmova su to grad Gorica i najviši planinski vrh Slovenije – Triglav.

Prilikom istraživanja došli smo i do podatka da se većinski deo pomenutih ulica nalazi nešto dalje od centra grada. U samom srcu grada (na teritoriji opštine Stari grad) popisali smo samo jednu ulicu, a to je Kopitareva gradina. Zanimljivo je i to da su u najvećem broju slučajeva ulice imenovane po muškarcima, izuzetak su samo četiri – Ulica Antonije Javornik (Zvezdara), Vele Nigrinove (Vračar), Ite Rine (Zvezdara) i Milice Ribnikar (Voždovac).

Literatura

Azaryahu, Maoz. 1996. „The Power of Commemorative Street Names“. *Environment and Planning D: Society and Space* 14 (3): 311–330. https://doi.org/10.1068/d140311

Ćorović 2004. – Ћоровић, Љубица, ур. 2004. *Улице и трговиБеограда 1 (А–М)*. Београд: Библиотека града Београда [Ćorović, Ljubica, ur. 2004. *Ulice i trgovi Beograda 1 (A–M)*. Beograd: Biblioteka grada Beograda].

Ćorović 2005. – Ћоровић, Љубица, ур. 2005. *Улице и трговиБеограда 2 (Н–Ш)*. Београд: Библиотека града Београда [Ćorović, Ljubica, ur. 2005. *Ulice i trgovi Beograda 2 (N–Š)*. Beograd: Biblioteka grada Beograda].

Dović, Marijan. 2013. „Vodnik, Prešeren in začetki postavljanja spominskih obeležij slovenske literarne kulture". *Primerjalna književnost* 36 (2): 185–203.

Dović, Marijan. 2016. „Kanonizacija kulturnih svetnikov: analitični model". V *Kulturni svetniki in kanonizacija*, urednik Marijan Dović, 23–44. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Đukanović, Maja. 2015. *Poglavlja iz slovenačke kulture*. Beograd: Filološki fakultet.

Jović, Pavle. 2013. „Fran Miklošič v zgodovini srbske filologije". U *Simpozij Obdobja 32: Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve),* urednica Andreja Žele, 195–200. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Leko, Milan. 2006. *Beogradske ulice i trgovi: 1872–2006*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Prelić, Mladena. 2010. „Kako pamtimo Davorina Jenka". *Traditiones* 39 (1): 239–259. https://doi.org/10.3986/Traditio2010390109

Radović, Srđan. 2014. *Beogradski odonimi*. Beograd: Etnografski institut SANU.

Radović 2016. – Радовић, Срђан. 2016. „Љубљанска и београдска (од)ономастика као показатељ српско-словеначких веза током новије историје". *Гласник Етнографског института САНУ* 64 (1): 33–50 [Radović, Srđan. 2016. „Ljubljanska i beogradska (od)onomastika kao pokazatelj srpsko-slovenačkih veza tokom novije istorije". *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 64 (1): 33–50]. https://doi.org/10.2298/GEI1601033R

Rihtman-Auguštin, Dunja. 2000. *Ulice moga grada*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Salmič Kovačič, Karmen. 2023. „Zlatan Vauda in njegov opus med dvema domovinama". *Slovenika – časopis za kulturu, nauku i obrazovanje / časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 9: 61–87. https://doi.org/10.18485/slovenika.2023.9.1.3

Trajković, Teodora. 2022. „Bibliografija odabranih tekstova o Mihovilu Logaru". *Slovenika – časopis za kulturu, nauku i obrazovanje / časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 8: 151–167. https://doi.org/10.18485/slovenika.2022.8.1.6

Valenčič, Vlado. 1989. *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*. Ljubljana: Partizanska knjiga – Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Jovana Jeremić
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija
jowanajeremic@gmx.com
https://orcid.org/0009-0006-1208-3407

IMENA BEOGRAJSKIH ULIC SKOZI PRIZMO SLOVENSKEGA JEZIKA, KNJIŽEVNOSTI IN KULTURE

Namen tega članka je podati vpogled v beograjske ulice, katerih imena na kakršenkoli način neposredno kažejo na povezanost s slovenskim jezikom, književnostjo in/ali kulturo v najširšem možnem smislu. V raziskavo smo zajeli samo ulice, ki se nahajajo na ožjem področju mesta Beograd. S pomočjo prilagojene tipologije jih bomo najprej razvrstili v skupine glede na področja, h kraterim sodijo, čemur sledi še časovna umestitev njihovih poimenovanj. Pričujoči članek se osredotoča predvsem na tiste ulice, ki so trenutno aktualne oziroma jih najdemo pod takšnimi imeni v trenutku nastajanja le-tega. Ulice, ki so bile preimenovane bomo samo omenili.

Ključne besede: toponomastika, Beograd, ulice, slovenski

Jovana Jeremić
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia
jowanajeremic@gmx.com
https://orcid.org/0009-0006-1208-3407

NAMES OF BELGRADE STREETS THROUGH THE PRISM OF THE SLOVENE LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE

The aim of this paper is to provide an insight into the names of Belgrade streets that in one way or another directly indicate a connection with the Slovene language, literature and/or culture in the broadest sense. The research covers only the streets located in the urban area of Belgrade. With the help of an adapted typology, we will first group street names according to the area, and then according to the period to which they belong. The paper focuses mainly on the streets whose current names, or the ones used when the paper was written, are related to the Slovene language, literature or culture. The streets that have been renamed will only be mentioned.

Key words: toponomastics, Belgrade, streets, Slovene

Primljeno / Prejeto / Received: 02. 07. 2024.
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 16. 12. 2024.